

So sánh đặc điểm sử dụng phép liên kết nội dung qua hai tác phẩm viết về Bác Hồ (Búp sen xanh của Sơn Tùng - Cha và con của Hồ Phương) : Luận văn ThS. Ngôn ngữ học: 60 22 01 / Nguyễn Thị Nhung ; Nghd. : PGS.TS. Nguyễn Hữu Đạt

1 - Lí do chọn đề tài

Liên kết nội dung là kiểu liên kết có tác dụng quyết định đối với sự tồn tại của tác phẩm văn học cũng như đối với việc hình thành phong cách tác giả. Tuy nhiên, việc nghiên cứu liên kết nội dung trong các tác phẩm văn học nói chung hiện chưa được quan tâm nhiều. Đặc biệt, việc nghiên cứu liên kết nội dung trong các tác phẩm viết về cuộc đời của Chủ tịch Hồ Chí Minh, cho đến nay vẫn chưa có ai thực hiện. Trong khi đó, những tác phẩm viết về cuộc đời của Người ngày càng được giới nhà văn và xã hội quan tâm. Làm thế nào để có được những tác phẩm hay viết về vị lãnh tụ kiệt xuất của dân tộc? Đó là một câu hỏi, đồng thời cũng là một đòi hỏi của các thế hệ hôm nay và mai sau. Trong số những tác phẩm viết về quãng đời niên thiếu

1

của Chủ tịch Hồ Chí Minh có hai tác phẩm tiêu biểu của hai nhà văn được đông đảo bạn đọc chú ý là *Búp Sen Xanh* của nhà văn Sơn Tùng và *Cha và Con* của nhà văn Hồ Phương. Để tìm hiểu vai trò của liên kết nội dung trong việc tạo nên sự thành công của tác phẩm, chúng tôi chọn đề tài nghiên cứu:

“So sánh đặc điểm sử dụng phép liên kết nội dung qua hai tác phẩm viết về Bác Hồ” (Búp Sen Xanh - Sơn Tùng và Cha và Con - Hồ Phương)

2- Cấu trúc của luận văn

Nội dung luận văn sẽ được cấu tạo gồm 3 chương:

Chương 1: Cơ sở lí thuyết

Chương này dành cho việc trình bày và phân tích những vấn đề lí luận ngôn ngữ làm cơ sở cho việc nghiên cứu ở những chương sau. Nội dung cơ bản của chương 1 gồm:

- Vài vấn đề về tình hình nghiên cứu ngữ pháp văn bản.
- Đặc trưng của thể loại tiểu thuyết

- Những cách hiểu về liên kết trong văn bản

Chương 2: Liên kết nội dung thể hiện qua quan hệ thời gian trong tiểu thuyết "Búp Sen Xanh"

1. Quan hệ thời hạn trong tiểu thuyết "Búp sen xanh"
2. Quan hệ trật tự thời gian
3. Quan hệ tần số

Chương 3: Liên kết nội dung thể hiện qua quan hệ thời gian trong tiểu thuyết "Cha và Con". So sánh hai tác phẩm "Búp sen xanh" và "Cha và Con"

1. Quan hệ thời hạn trong tiểu thuyết "Cha và Con"
2. Quan hệ trật tự thời gian
3. Quan hệ tần số
4. So sánh hai tác phẩm *Búp sen xanh* và *Cha và Con*

KẾT LUẬN

NỘI DUNG

CHƯƠNG 1: CƠ SỞ LÝ THUYẾT

Trong chương này, chúng tôi trình bày về lý thuyết văn bản, đặc trưng của thể loại tiểu thuyết và lý thuyết liên kết.

Trong khuôn khổ luận văn này, chúng tôi thiên về cách hiểu: xem liên kết nội dung chỉ là một phần của mạch lạc. Phân tích liên kết nội dung để thấy được mạch lạc của văn bản.

Khi nghiên cứu đặc điểm sử dụng phép liên kết nội dung của hai tiểu thuyết viết về Bác Hồ là “Búp sen xanh” và “Cha và Con”, chúng tôi chỉ xét liên kết nội dung qua quan hệ thời gian, từ đây thấy được mạch lạc của văn bản. Qua đó có thể nhận thấy đặc điểm sử dụng phép liên kết nội dung của mỗi tác phẩm.

Gerard Genette, nhà lý luận về thời gian trong văn bản được đánh giá là có tầm quyền lớn nhất gần đây, cho rằng quan hệ thời gian mà cụ thể là thời gian vật lý được xác định từ 3 chiều đo chủ yếu là:

5

- *Trình tự (order)*,
- *Thời hạn (duration)*,
- *Tần số (frequency)* .

*** Quan hệ trình tự**

Trong thời gian có các kiểu trình tự là trình tự thời gian nối tiếp và thời gian đồng thời.

*** Quan hệ thời hạn**

Quan hệ *thời hạn* là quãng thời gian kéo dài diễn ra sự kiện, và *thời hạn* này trên văn bản có thể được tính bằng dòng, bằng trang, bằng chương, hồi, màn, cảnh.

*** Quan hệ tần số**

Quan hệ tần số được các nhà nghiên cứu phân tích thành ba trường hợp: đơn ứng, trùng ứng và hội ứng.

6

- *Đơn ứng* (singulative): là trường hợp sự kiện xảy ra một lần và được kể lại một lần trong truyện (một lần sự kiện ứng với một lần kể).

- *Trùng ứng* (reptilive): là trường hợp sự kiện xảy ra một lần và được kể lại trong truyện hơn một lần (một lần sự kiện ứng hơn một lần nói đến trong truyện).

- *Hội ứng* (interative): là trường hợp những sự kiện tương tự nhau xảy ra nhiều lần và được kể lại trong truyện chỉ một lần.

CHƯƠNG 2

LIÊN KẾT NỘI DUNG THỂ HIỆN QUA QUAN HỆ THỜI GIAN TRONG TIỂU THUYẾT “BÚP SEN XANH”

1. Quan hệ thời hạn

Quan hệ thời gian theo kiểu thời hạn trong tiểu thuyết “Búp sen xanh” thể hiện rõ qua 3 cấp bậc sau:

7

- Cấp bậc cao nhất (bậc 1): giữa các phần của tiểu thuyết.

- Cấp bậc thấp hơn (bậc 2): giữa các chương của từng phần trong tiểu thuyết.

- Cấp bậc thấp hơn nữa (bậc 3): giữa các bloc sự kiện ở từng chương của tiểu thuyết.

Quan hệ thời hạn của tiểu thuyết "Búp sen xanh" được bố trí theo trật tự tuyến tính, không chồng chéo, đan cài. Từ đó, chúng ta có thể hình dung được những chặng thời gian có ý nghĩa dấu mốc quan trọng cho cuộc đời nhân vật Côn (hình ảnh thời niên thiếu của Bác Hồ vị Chủ tịch kính yêu của dân tộc Việt Nam ta) từ thuở mới lọt lòng đến tuổi hai mươi. Chặng thứ nhất là tuổi ấu thơ bên cha mẹ, bên bà, bên anh chị ở quê ngoại làng Chùa; chặng thứ hai là tuổi thiếu niên bên ba cùng cha và anh vào Huế, ra Nghệ...; chặng thứ ba là tuổi hai mươi hăng hái với quyết tâm ra đi vì lí tưởng cao đẹp, bước chân sẵn sàng bên ba, không quản gian nan. Trật tự tuyến tính theo bước đi của nhân vật Côn, và cũng là bước đi cùng lịch sử nước nhà - đây chính là ý tưởng tác giả xây dựng tiểu thuyết về lãnh tụ kính yêu Bác Hồ Chí Minh.

2. Quan hệ trật tự thời gian

Quan hệ trật tự thời gian trong tiểu thuyết “Búp sen xanh” thể hiện qua 4 cấp độ:

8

- Cấp độ cao nhất (bậc 1): giữa các phần của tiểu thuyết.
- Cấp độ thấp hơn (bậc 2): giữa các chương của tiểu thuyết.
- Cấp độ thấp hơn nữa (bậc 3): giữa các bloc sự kiện của từng chương ở từng phần của tiểu thuyết.
- Cấp độ thấp nhất (bậc 4): giữa các sự kiện nhỏ hình thành nên các bloc sự kiện của từng đoạn ở từng chương của tiểu thuyết.

Hệ thống bloc sự kiện trong toàn bộ tiểu thuyết “Búp sen xanh” được tác giả sắp xếp theo một trật tự chủ đạo, đó là trật tự trước sau. Các trật tự sau trước, đồng thời ít được sử dụng. Điều này giúp người đọc tiểu thuyết dễ dàng hình dung ra những chặng đường đầu tiên trong cuộc đời của nhân vật chính là Côn (tên của Chủ tịch Hồ Chí Minh khi nhỏ) từ lúc mới chào đời cho đến khi ra đi tìm đường cứu nước. Các mốc thời gian trong thực tế lịch sử và các sự kiện quan trọng trong quãng đời từ tuổi thơ ấu đến tuổi hai mươi của Người được giữ nguyên vẹn, chính vì thế đây là một cuốn tiểu thuyết có giá trị không chỉ về mặt nghệ thuật mà còn về mặt chính trị, lịch

9

sử. Các sự kiện được kể theo góc nhìn của tác giả, người đứng bên ngoài câu chuyện, và trật tự chủ đạo trước sau về thời gian đã tạo ra được tính khách quan cho tiểu thuyết lịch sử này.

3. Quan hệ tần số

Quan hệ tần số thể hiện ở hai cấp độ:

Cấp độ cao nhất (cấp độ 1): ở các bloc sự kiện.

Cấp độ thấp nhất (cấp độ 2): ở các sự kiện nhỏ.

Trong một tiểu thuyết với độ dày khá lớn, việc thống kê được số lượng các sự kiện nhỏ cần rất nhiều thời gian và công sức. Vì vậy, chúng tôi chỉ đề cập nghiên cứu quan hệ tần số ở cấp độ các bloc sự kiện. Việc nghiên cứu này nhằm giúp chúng ta hình dung rõ hơn kết cấu của tiểu thuyết cũng như dụng ý nghệ thuật của tác giả.

Qua phân tích, chúng tôi thống kê được số bloc sự kiện của tiểu thuyết "Búp sen xanh" là 169 sự kiện. Trong số 169 sự kiện này, có 6 bloc sự kiện được kể theo

kiểu trùng ứng, 4 bloc sự kiện được kể theo kiểu hội ứng, còn lại là được kể theo kiểu đơn ứng.

Thống kê nêu trên về các bloc sự kiện cho thấy đại đa số các bloc sự kiện được kể theo lối đơn ứng, tức là mỗi sự kiện diễn ra chỉ được kể một lần, ít có sự lặp lại, kể lại sự việc của tác giả hay của chính nhân vật. Đặc điểm này xuất phát từ việc toàn bộ tiểu thuyết “Búp sen xanh” được kể theo góc nhìn của tác giả, và từ đầu đến cuối tiểu thuyết hầu như chỉ có giọng kể của tác giả (trừ một vài đoạn được kể bằng lời của nhân vật: ví dụ, đoạn bà hàng xóm kể cho Thanh nghe về việc Côn giúp đỡ những người nghèo khổ trong làng...) Việc duy trì một giọng kể và việc sắp xếp các sự kiện theo trật tự trước sau tạo nên sự thống nhất tuần tự các bloc sự kiện, làm cho người đọc có sự hình dung khá rõ nét về diễn tiến của câu chuyện, và cảm nhận được sự khách quan trong cái nhìn của tác giả về nhân vật lịch sử.

CHƯƠNG 3

LIÊN KẾT NỘI DUNG THỂ HIỆN QUA QUAN HỆ THỜI GIAN TRONG TIỂU THUYẾT "CHA VÀ CON"

11

SO SÁNH LIÊN KẾT NỘI DUNG QUA QUAN HỆ THỜI GIAN GIỮA TIỂU THUYẾT "BÚP SEN XANH" VỚI TIỂU THUYẾT "CHA VÀ CON"

"Cha và con" là tiểu thuyết của nhà văn Hồ Phương viết về những thăng trầm và bước đi của cha con ông Sắc và Côn, đó là cha con Bác Hồ - vị lãnh tụ vĩ đại của dân tộc ta. Tiểu thuyết mang lại cho người đọc những hình dung về quãng đời thời niên thiếu cho đến tuổi thanh niên của nhân vật Côn (cùng với cha).

1. Quan hệ thời hạn

Quan hệ thời gian theo kiểu thời hạn trong tiểu thuyết "Cha và con" thể hiện qua ba cấp bậc sau:

- Cấp bậc cao nhất (bậc 1): giữa các phần của tiểu thuyết
- Cấp bậc thấp hơn (bậc 2): giữa các đoạn của tiểu thuyết
- Cấp bậc thấp hơn nữa (bậc 3): giữa các bloc sự kiện của từng chương trong tiểu thuyết.

Quan hệ thời hạn trong tiểu thuyết “Cha và Con” được tóm tắt bằng sơ đồ sau.
(trang 86)

2. Quan hệ trật tự thời gian

Quan hệ trật tự thời gian trong tiểu thuyết "Cha và con" thể hiện qua 4 cấp độ.

- Cấp độ cao nhất (bậc 1): giữa các phần của tiểu thuyết
- Cấp độ thấp hơn (bậc 2): giữa các đoạn trong từng phần của tiểu thuyết
- Cấp độ thấp hơn nữa (bậc 3): giữa các bloc sự kiện của từng đoạn ở từng phần của tiểu thuyết.
- Cấp độ thấp nhất (bậc 4): giữa các sự kiện nhỏ hình thành nên các bloc sự kiện của từng đoạn ở từng phần của tiểu thuyết.

Tổng kết mối quan hệ giữa các bloc sự kiện của từng đoạn ở từng phần tiểu thuyết "Cha và con" cho chúng ta thấy được quan hệ trật tự thời gian theo kiểu trước sau là quan hệ chủ đạo trong tất cả các phần của tiểu thuyết. Quan hệ đồng thời và

quan hệ sau trước chiếm một tỉ lệ khá khiêm tốn so với các cặp quan hệ trước sau. Điều này làm cho tiểu thuyết "Cha và con" có một mạch chảy chủ đạo là mạch trước sau. Các sự kiện diễn ra được kể gần như tuần tự, khiến cho người đọc có cảm giác mình đang hành trình theo cùng nhân vật.

Số lượng các cặp bloc có quan hệ đồng thời tuy ít nhưng đóng vai trò khá quan trọng trong việc nêu lên chủ đề của tác phẩm. Phần lớn các cặp bloc sự kiện đồng thời có sự tham gia của nhân vật Côn và ông Sắc. Mỗi nhân vật nằm trong một bloc sự kiện của cặp bloc; mỗi bloc phản ánh một không gian khác nhau, và các hoạt động song hành nhau. Các cặp bloc đồng thời còn lại thì hoặc là phản ánh hành động của Côn đồng thời với hành động của một nhân vật hoặc một sự kiện xảy ra ở một không gian khác, tất cả đều nhằm làm nổi bật hình ảnh một nhân vật Côn ham học, có chính kiến và luôn nuôi trong mình khát vọng ra đi, vì thế Côn làm mọi việc có thể để đến cuối cùng ra đi, vượt biển với hi vọng lớn lao là tìm ra con đường giúp dân mình khỏi lầm than.

3. Quan hệ tần số

Quan hệ tần số trong tiểu thuyết "Cha và con" thể hiện ở hai cấp độ:

- Cấp độ cao nhất (cấp độ 1): ở các bloc sự kiện
- Cấp độ thấp nhất (Cấp độ 2): ở các sự kiện nhỏ tạo thành bloc sự kiện.

Trong luận văn này, chúng tôi tìm hiểu quan hệ tần số của tiểu thuyết "Cha và con" ở cấp độ cao nhất - cấp độ các bloc sự kiện. Toàn bộ tiểu thuyết này gồm 219 bloc sự kiện. Trong đó chỉ có một vài bloc trùng ứng, hội ứng. Còn lại hơn 200 bloc sự kiện là đơn ứng. Tuyệt đại đa số bloc sự kiện được kể theo lối đơn ứng tạo cho tiểu thuyết có mạch truyện rõ ràng. Đây có lẽ là kết quả của việc triển khai lối kể chuyện theo một góc nhìn thống nhất từ đầu đến cuối tác phẩm - đó là góc nhìn của tác giả.

4. So sánh liên kết nội dung theo quan hệ thời gian giữa hai tiểu thuyết “Búp sen xanh” và “Cha và con”

“Búp sen xanh” của nhà văn Sơn Tùng và “Cha và con” của nhà văn Hồ Phương là hai tiểu thuyết được xây dựng dựa trên tư liệu là nhân vật có thật trong lịch

15

sử nước ta, và là một người mà toàn dân ta yêu kính đó là Bác Hồ - vị lãnh tụ thiên tài của dân tộc Việt Nam, người đã tìm ra con đường đưa toàn thể nhân dân Việt Nam khỏi ách đô hộ của thực dân Pháp, đem lại độc lập tự do cho nước nhà.

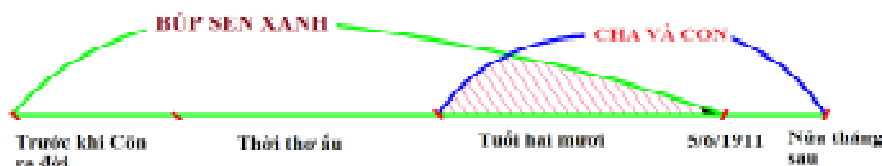
Tìm hiểu sự liên kết nội dung ở hai tiểu thuyết “Búp sen xanh”, “Cha và con” theo mạng quan hệ thời gian, chúng tôi so sánh và rút ra một số kết luận sau:

4.1. Về quan hệ thời hạn

- Trên quy mô toàn tác phẩm, có thể thấy tiểu thuyết “Búp sen xanh” của nhà văn Sơn Tùng kể lại các sự việc diễn ra trong một thời hạn dài hơn so với tiểu thuyết “Cha và con” của nhà văn Hồ Phương. Thời hạn trong “Búp sen xanh” bắt đầu từ một quãng thời gian liên quan đến ông bà nội của cậu bé Côn, đến thời thơ ấu của Côn (từ lúc mới sinh ra cho đến khi 13 tuổi), đến tuổi niên thiếu, và đến những năm đầu của tuổi thanh niên, kết thúc bằng sự kiện người thanh niên yêu nước Côn lên tàu rời bến cảng Nhà Rồng ra đi tìm đường cứu nước. Thời hạn trong “Cha và con” lại bắt đầu từ khi Côn là cậu bé 13 tuổi (năm 1903) cho đến những năm đầu của tuổi thanh niên,

và cũng kết thúc khi Côn đã trên con tàu viễn dương La-tut-sơ Tơ-rê-vin qua một số nước Châu Á, tiến vào Địa Trung Hải và chuẩn bị cập bến nước Pháp.

Ta có thể hình dung thời hạn mở đầu và kết thúc của hai tiểu thuyết này như sơ đồ đơn giản sau:

Như vậy hai tác phẩm này có một quãng thời gian trùng nhau đó là khoảng thời gian từ khi nhân vật Côn 13 tuổi đến năm 1911 – khi Côn lên tàu viễn dương rời bến cảng Nhà Rồng (Côn 21 tuổi). Ở “Búp sen xanh”, thời hạn được mở về phía trước khá xa - kể về ông bà nội của nhân vật Côn, về thuở ấu thơ từ lúc bà Loan trở dạ sinh ra Côn. Còn “Cha và con” lại mở thêm một đoạn ngắn thời gian phía sau, sau sự kiện Côn rời cảng Nhà Rồng nửa tháng nữa.

17

4.2. Về quan hệ trật tự thời gian

Quan hệ trật tự thời gian biểu hiện ở tất cả các cấp độ của tiểu thuyết, từ cấp độ cao nhất là các phần của tiểu thuyết, đến các chương (đoạn), đến các bloc sự kiện, và cuối cùng là các sự kiện nhỏ tạo nên các bloc sự kiện.

- Ở tất cả các cấp độ từ cao nhất đến thấp nhất kể trên, quan hệ trật tự thời gian của cả hai tiểu thuyết “Búp sen xanh” và “Cha và con” đều có một đặc điểm chung đó là trật tự thời gian trước sau đóng vai trò chủ đạo, tạo nên mạch kể tuyến tính của câu chuyện, xuyên suốt từ đầu đến cuối.

- Ở cấp độ các chương, tiểu thuyết “Búp sen xanh” có chương 3 gồm 14 bloc sự kiện, trong đó 13 bloc sự kiện được kể theo thứ tự sau trước so với các bloc sự kiện ở chương 1; còn lại 29 chương được kể theo trật tự trước sau về mặt thời gian.

Cũng cấp độ thứ hai này, tiểu thuyết “Cha và con” không có đoạn nào được kể theo trật tự bị đảo sau trước. Quan hệ đồng thời có ở 3 cặp đoạn (đoạn 6 và đoạn 7 của phần III, đoạn 7 và đoạn 8 phần III; đoạn 9 và đoạn 10 (phần V)). Các đoạn còn lại có quan hệ trước sau.

18

- Ở cấp độ các bloc sự kiện: Trong số 169 bloc sự kiện của tiểu thuyết “Búp sen xanh” có 3 cặp bloc sự kiện có quan hệ sau trước, 6 cặp bloc sự kiện có quan hệ đồng thời, còn lại là các cặp quan hệ sau trước. Trong số 219 bloc sự kiện của tiểu thuyết “Cha và con” có 4 cặp bloc sự kiện có quan hệ sau trước, 19 cặp bloc sự kiện có quan hệ đồng thời, còn lại là các cặp quan hệ sau trước. Số liệu này cho thấy quan hệ trật tự thời gian trước sau vẫn chiếm đại đa số trong các bloc sự kiện của mỗi tiểu thuyết. Vì thế, mạch chung của cả hai tiểu thuyết là mạch tuyến tính, gần như toàn bộ các sự kiện xảy ra được ghi lại theo trật tự tự nhiên, từ đầu đến cuối, còn các sự kiện được ghi theo kiểu đồng thời thì phản ánh các sự kiện xảy ra ở cùng thời điểm trong phạm vi không gian khác nhau với các nhân vật khác nhau, các sự kiện được ghi theo kiểu sau trước thì nhằm giải thích rõ thêm cho một sự kiện nào đó liên quan vừa được kể ở ngay trước nó. Số lượng các bloc sự kiện có quan hệ đồng thời ở tiểu thuyết “Cha và con” chiếm tỉ trọng nhiều hơn so với tiểu thuyết “Búp sen xanh” là do ở tiểu thuyết này, tác giả Hồ Phương đã có nhiều đoạn kể phản ánh những hoạt động song song giữa ông Sắc (cha) với Côn (con) nhằm góp phần làm nổi bật chủ đề của tác phẩm.

4.3. Về quan hệ tần số

Quan hệ tần số thể hiện ở hai cấp độ: cấp độ bloc sự kiện và cấp độ các sự kiện nhỏ tạo nên bloc sự kiện. Ở luận văn này, chúng tôi dừng lại ở việc tìm hiểu quan hệ tần số ở cấp độ bloc sự kiện của hai tiểu thuyết.

Ở cấp độ bloc sự kiện, như chúng tôi đã thống kê. Trong số 169 bloc sự kiện của tiểu thuyết “Búp sen xanh” và 219 bloc sự kiện của tiểu thuyết “Cha và con”, chỉ có rất ít bloc sự kiện được kể theo lối trùng ứng hay hội ứng. Đại đa số các bloc sự kiện được kể theo lối đơn ứng. Đặc điểm này xuất phát từ việc cả hai tiểu thuyết nêu trên đều được kể lại bởi một giọng duy nhất, đó là giọng kể của tác giả. Các bloc sự kiện được kể theo góc nhìn của người kể chuyện, và tuyệt đại đa số chỉ được kể một lần, không có sự kể lại của tác giả, cũng không có sự kể lại của các nhân vật. Lối kể này tạo cho tác phẩm một sự thống nhất từ đầu đến cuối, một bố cục chặt chẽ theo mạch từ trước đến sau.

Những tổng kết nêu trên cho phép chúng ta kết luận rằng cả hai tiểu thuyết “Búp sen xanh”, “Cha và con” đều có khá nhiều nét giống nhau trong việc triển khai nội dung theo quan hệ thời gian.

KẾT LUẬN

1. Liên kết nội dung là một khái niệm khá quen thuộc khi chúng ta tìm hiểu về văn bản. Có nhiều khái niệm khác nhau quanh liên kết nói chung và liên kết văn bản nói riêng. Với quan điểm coi liên kết nội dung là một trong những yếu tố của mạch lạc trong văn bản, chúng tôi đã đặt vấn đề tìm hiểu liên kết nội dung ở hai tiểu thuyết : “Búp sen xanh” của nhà văn Sơn Tùng và “Cha và con” của nhà văn Hồ Phương; đồng thời so sánh liên kết nội dung giữa hai tiểu thuyết này.

2. Liên kết nội dung là một trong những biểu hiện của mạch lạc văn bản. Ở luận văn này, chúng tôi đã tìm hiểu liên kết nội dung biểu hiện qua quan hệ thời gian trong hai tiểu thuyết “Búp sen xanh” và “Cha và con”. Quan hệ thời gian có ba kiểu: quan hệ thời hạn, quan hệ trật tự, quan hệ tần số. Ở mỗi cấp độ khác nhau của văn bản, chúng tôi đã tìm hiểu biểu hiện của các quan hệ này nhằm chỉ ra tính liên kết về

21

mặt nội dung của văn bản. Từ đó so sánh được sự giống và khác nhau trong cách triển khai nội dung của hai tác giả.

3. “Búp sen xanh” và “Cha và con” là hai tiểu thuyết cùng viết về một nhân vật có thật trong lịch sử Việt Nam đó là Hồ Chí Minh, vị lãnh tụ kính yêu của toàn dân tộc. Tuy đã có nhiều hư cấu nhưng cốt lõi lịch sử vẫn được giữ nguyên vẹn ở hai tiểu thuyết này. Vì thế các mốc thời gian liên quan đến cuộc đời nhân vật vẫn được giữ đúng. Mỗi tác giả có một sự lựa chọn khác nhau về thời hạn cho tiểu thuyết của mình: nhà văn Sơn Tùng đề cập đến một thời hạn dài hơn, kể từ thời điểm ông bà nội của cậu bé Nguyễn Sinh Côn gặp gỡ và kết duyên đến thời điểm người thanh niên Nguyễn Tất Thành rời bến Nhà Rồng ra đi tìm con đường cứu dân tộc ta thoát khỏi lầm than; nhà văn Hồ Phương lại khai thác các sự kiện trong một khoảng thời hạn ngắn hơn: từ khi cậu bé Côn mồ côi mẹ cho đến khi người thanh niên Nguyễn Tất Thành rời bến Nhà Rồng. Tuy vậy có thể thấy mạch chảy chung của cả hai tiểu thuyết giống như hai dòng sông cùng có một nguồn và cùng đổ ra biển. Mạch liên kết các sự kiện theo kiểu trước sau chiếm vị trí chủ đạo trong cả hai tiểu thuyết cho người đọc hình dung một cách rõ nét quãng đời niên thiếu cho đến tuổi hai mươi của nhân vật.

4. Những tìm hiểu của chúng tôi trong luận văn này cho thấy liên kết nội dung theo mạng quan hệ thời gian trong tiểu thuyết là mạng liên kết điển hình, là biểu hiện rõ nhất của mạch lạc trong thể loại văn bản này. Đặc biệt, ở các tiểu thuyết lịch sử thì mạng liên kết nội dung theo quan hệ thời gian biểu hiện rất rõ, hơn bất kì một tiểu loại tiểu thuyết nào khác.

So sánh về độ dài thời gian được chọn để phản ánh trong hai tiểu thuyết, có thể thấy thời gian phản ánh trong tiểu thuyết “Búp sen xanh” của nhà văn Sơn Tùng là dài hơn. Là tiểu thuyết được viết trước khá lâu, vì thế tác giả Sơn Tùng có những lợi thế nhất định khi triển khai đề tài. Dù vậy, ở tiểu thuyết “Cha và con”, nhà văn Hồ Phương cũng đã rất thành công trong việc xây dựng hình tượng nhân vật Côn (cùng một nhân vật chính nữa là ông Sắc – cha Côn). Người đọc dễ dàng nhận thấy sự khác nhau trong cách viết của hai tác giả, trước hết là ở việc chọn khoảng thời gian liên quan đến cuộc đời nhân vật, sau đó là ở không khí của truyện. Nếu như ở “Búp sen xanh”, chúng ta xót xa khi đọc về quãng đời ấu thơ của nhân vật Côn, với rất nhiều bi kịch: ông ngoại mất, mẹ mất, một mình ở Huế trông em khát sữa, em mất, bà ngoại

mất... thì ở “Cha và con”, chất bi kịch đã được giảm đi bởi thời hạn phản ánh trong tiểu thuyết này là quãng thời niên thiếu của Côn. Ở “Cha và con”, thời điểm bắt đầu kể chuyện là khi cậu bé Côn đã trải qua tuổi ấu thơ, khi ông ngoại, mẹ và em đã mất, ba cha con ông Sắc đã từ Huế trở về Nghệ sinh sống. Và trong suốt quá trình kể chuyện ở “Cha và con”, ta thấy rất rõ ảnh hưởng lớn lao của người cha đối với việc quyết định lựa chọn ra đi của Côn, người cha luôn nung nấu và thúc giục Côn phải tự tìm cho mình con đường đi vì đại nghĩa. Song dù có khác nhau, thì điều mà hai tác giả tiểu thuyết đã làm được là xây dựng hình tượng nhân vật Côn sống động, chân thực và đẹp. Hai tiểu thuyết như bổ sung cho nhau để làm cho bức chân dung về thời niên thiếu của Bác Hồ trở nên hoàn mĩ. Và hình tượng Bác Hồ tuổi niên thiếu trở thành tấm gương cho tất cả các thế hệ sau noi theo.

5. Khi tìm hiểu tính liên kết nội dung qua quan hệ thời gian, chúng ta không chỉ thấy được tính mạch lạc của văn bản mà còn thấy được ý đồ nghệ thuật của tác giả qua mỗi tiểu thuyết của mình. Đây là một mảng đề tài hấp dẫn, mà rất tiếc, do nhiều giới hạn, chúng tôi chưa tìm hiểu kĩ ở luận văn này. Cũng tương tự như vậy, việc tìm hiểu liên kết nội dung qua quan hệ nhân quả, qua ngữ pháp truyện cũng là những đề tài gợi nhiều suy nghĩ khi tiếp xúc với

hai tiểu thuyết này. Hi vọng đây là một gợi mở tiếp cho những ai quan tâm tìm hiểu về ngôn ngữ học nói chung và ngôn ngữ học trong hai tiểu thuyết “Búp sen xanh” và “Cha và con” nói riêng.